

KOLEHTIEN, KERÄYSTEN JA ERITYISKATTEISTEN RAHASTOJEN KIRJANPITO

Seurakuntien johtamisesta ja taloushallinnosta vastaavien viranhaltijoiden tulee tarkistaa, onko määriteltyyn käyttötarkoitukseen annetut testamentit, lahjoitukset ja keräysvarat suunniteltu ja käytetty lahjoittajan tarkoittamalla tavalla. Tase antaa tiedot seurakunnan varoista, veloista ja vastuista. Tilinpäätösten 2007 mukaan seurakunnilla oli jäljellä yhteensä 318 miljoonaa euroa vastuita erilaisista toimeksiannoista. Näistä toimeksiannoista hautainhoitorahastojen osuus oli 234 miljoonaa euroa eli muita ”vapaita varoja” oli 84 miljoonaa euroa. Todellinen määrä oli tätä suurempi, koska vapaaehtoistyön ja lahjoitusten kirjanpitoa ei aina hoideta seurakunnan kirjanpidon yhteydessä.

Vuosien mittaan annetuista ohjeistuksista huolimatta seurakunnissa hoidetaan määriteltyyn käyttötarkoitukseen annettuja varoja seurakunnan omien etujen vastaisesti mm. seuraavasti:

- Arvokas vapaaehtoistyö seurakunnan hyväksi ei näy seurakunnan talousarviossa, tilinpäätöksessä, tilastoissa eikä toimintakertomuksessa.
- Erityiskatteisten rahastojen kirjanpito hoidetaan osittain niin, että toiminnan tulot ja menot eivät ole mukana seurakunnan talousarviossa, tilinpäätöksessä, tilastoissa eikä toimintakertomuksessa. Näin lahjoittajien mahdollistama työ ei näy seurakunnan eikä koko kirkon tilastoissa.
- Määriteltyyn käyttötarkoitukseen annettujen varojen käytön suunnittelu, seuranta, valvonta ja tilintarkastus saattavat kyseenalaistaa, jos niiden hallinnointi ja kirjanpito hoidetaan erillään seurakunnan kirjanpidosta ja tilintarkastuksesta.
- Seurakuntien toiminnasta osa saatetaan hoitaa rekisteröityjen yhdistysten kautta. Seurakunta saattaa myöntää avustusta omaa toimintaa toteuttavalle yhdistykselle, mutta muuten yhdistyksen toiminta ei ole mukana seurakunnan toiminta- ja taloustiedoissa.
- Rahaston sääntöjen olemassaolosta ja jopa omistajasta saattaa olla epäselvyyksiä.
- Erityiskatteisten varojen kirjanpito omana taseyksikkönä ja mahdollisesti jopa seurakunnan kirjanpidon ulkopuolella aiheuttaa tarpeetonta ylimääräistä työtä ja kustannuksia.

Erityiskatteisten varojen käyttösuunnitelma seurakunnan talousarvioon sekä toiminta- ja taloussuunnitelmaan

Määriteltyyn tarkoitukseen annettujen lahjoitusten, keräysten ja yhteisvastuukeräyksestä seurakunnalle jäävän osuuden käytöstä päätetään vuosittain talousarvion sekä toiminta- ja taloussuunnitelman yhteydessä. Kun seurakunta vastaanottaa kolehdin, keräystulon tai lahjoituksen tiettyä tarkoitusta varten, sen velvollisuudeksi tulee suunnitella rahan käyttö tarkoitukseensa, toteuttaa suunnitelma, seurata rahan käyttöä sekä tehdä loppuselvitys, kun rahat on käytetty. Vapaaehtoistyön tekijöille tulee antaa tietoa heidän toiminnan tuloista ja menoista sekä jäljellä olevien varojen määrästä. Sellainen toiminta, että seurakunta ottaa vastaan lahjoituksia ja järjestää keräyksiä tiettyä tarkoitusta varten, mutta jättää varat vuodesta toiseen käyttämättä, on lahjoittajien tahdon vastaista. Kirjanpitojärjestelmät mahdollistavat erityiskatteisten varojen ja vastuiden seurannan ilman erillisiä pankkitilejä ja muita epätaloudellisia työjärjestelyjä.

Pienehköt rahamäärät määriteltyn käyttötarkoitukseen kehoitetaan käyttämään loppuun. Mikäli seurakunnalla on useita pienehköjä erityiskatteisia varoja, esimerkiksi useita rahastoja diakoniatyötä varten, seurakunnan tulee harkita mahdollisuutta yhdistää samaan käyttötarkoitukseen saadut varat yhdeksi erityiskatteiseksi rahastoksi. Tällöin valtuusto tekee päätöksen vanhojen rahastojen lopettamisesta ja uuden yhteisen rahaston perustamisesta alkuperäisten käyttötarkoitusten mukaisesti.

Liitteenä on esimerkkejä, joiden tarkoitus on kuvata laskentatoimen mahdollisuuksia seurata erityiskatteisten varojen tuottoja, kuluja, varoja ja vastuita. Esimerkkien tavoitteena on kehittää näiden varojen hallinnointia, seurantaa ja raportointia.

Kolehdit, muut keräystulot ja lahjoitukset:

1. Seurakunnan omaan käyttöön kerätyt kolehdit sekä keräykset ja lahjoitustulot kirjataan tuloslaskelmaan tuotoiksi (tileille 3620-3649 ja 3660-3699) ja niiden käyttö kirjataan tuloslaskelmaan kuluiksi luonteensa mukaisille tileille ja tehtäväalueille. Mikäli lahjoitus tai keräystulo on tarkoitettu tiettyä määriteltä tarkoitusta varten, jokaiseen tulotositteeseen ja em. varojen käyttösitteeseen on merkittävä erillistunniste kokoamaan asiakokonaisuuden tulot ja menot yhteen.

Keräystulot merkitään kirjanpitoon esimerkiksi näin:

	tili	tehtäväalue	erillistunniste
o Jumalanpalveluskolehti diakoniatyölle työttömien tukemiseen	3620	242	20
o Muu keräystulo diakonian vanhuksien hyväksi	3668	242	21
o Myyjäistulot diakonian vammaistyön hyväksi	3670	242	22

Kun diakonia käyttää esimerkiksi työttömien tukemiseen kerättyä kolehtirahaa, jokaiseen menotositteeseen kirjataan tilin ja tehtäväalue -tunnisteen lisäksi erillistunniste 20.

Mikäli esimerkiksi jumalanpalveluskolehti kerätään oman seurakunnan diakoniatyön hyväksi yleensä, tulotositteeseen merkitään tiliksi 3620 ja tehtäväalueeksi Diakonian tunniste. Erillistunnistetta ei välttämättä tarvita tässä yhteydessä, koska diakoniatyöntekijät tai diakonian johtokunta päättävät rahan käytöstä talousarvion tai käyttötalousuunnitelman mukaan.

2. Seurakunnan omaan käyttöön ja määriteltyn tarkoitukseen kerätyt kolehdit sekä myyjäis- ja keräystulot, joiden käyttötarkoitus toteutuu seuraavana tilikautena tai myöhemmin, kirjataan tilinpäätöksen yhteydessä taseeseen siirtoveltoiksi ja tulon oikaisuksi (tilinpäätösohjeen sivu 7, kohta 1.3.).

Seurakunnassa olisi hyvä olla päätös siitä, kuinka pieniä tai suuria summia merkitään tilinpäätöksen yhteydessä siirtoveltoiksi ja tulonoikaisuiksi. Hyvin pieniä summia ei kannata siirtää seuraavalle tilivuodelle, koska siirrosta aiheutuvat työkuulumukset saattavat tulla siirtosummaa suuremmiksi.

3. Seurakunnan keräämät kolehdit, jotka lähetetään yhteistyökumppaneille, esimerkiksi lähetyjärjestöille, kirjataan taseeseen rahatilille (tiliryhmään 1900-1999) ja *Toimeksiantojen pääomiin* (tiliryhmään 2240-2279). Välitystehtävänä seurakunnalle tulleet keräys- ja lahjoitustulot lähetetään keräyksen tai lahjoituksen saajalle välittömästi rahan tultua seurakunnan pankkitilille.

Testamentti- ja lahjoitusrahastojen kirjanpito

Seurakunnan vastaanottama toimeksianto on myös seurakunnan toimintaa. Toimeksiantona hoidettu toiminta tulee olla mukana seurakunnan toiminnan ja talouden suunnittelussa, kirjanpidossa, tilinpäätöksessä ja toimintakertomuksessa. Kun seurakunnalle on osoitettu testamentti tai lahjoitus, jossa määritellään sen käyttötarkoitus, seurakunnassa ensin arvioidaan määritellyn käyttötarkoituksen toteuttamismahdollisuudet. Mikäli seurakunnalla on mahdollisuus toteuttaa käyttötarkoitus ja muut mahdolliset ehdot, kirkkoneuvosto tai seurakuntaneuvosto tekee päätöksen testamentin vastaanottamisesta. Tiettyä tarkoitusta varten annetusta testamentista tai lahjoituksesta perustetaan yleensä erityiskatteinen rahasto, jolle kirkkovaltuusto tai yhteinen kirkkovaltuusto hyväksyy säännöt. Rahastosäännössä määritellään mm. rahaston nimi, käyttötarkoitus, kuka tai mikä hallintoelin tekee päätökset rahaston käyttötavoista ja mahdollisesta varojen sijoittamisesta, kenellä on oikeus käytännössä toimia tehtyjen päätösten mukaan ja mitä rahaston varoilta tehdään, jos alkuperäinen käyttötarkoitus on mahdoton tai tarpeeton. Testamentin mukana seurakunnalle saattaa tulla myös säädekirja, jossa määritellään em. asiat. Liitteenä on esimerkki rahastosäännöstä.

Kun valtuusto on perustanut erityiskatteisen rahaston ja hyväksynyt sille rahastosäännön, testamentin tai lahjoituksen varat merkitään *Toimeksiantojen varoihin* taikka taseen vaihtuviin vastaaviin luonteensa mukaisille tileille (esimerkiksi tilille 1901). Vastakirjaus on *Toimeksiantojen pääomat*, mikä kertoo jäljellä olevan vastuumäärän testamentin tai lahjoituksen käyttötarkoitusta varten.

Useimmiten seurakunta hoitaa erityiskatteisen rahaston kirjanpidon seurakunnan kirjanpidon yhteydessä. Silloin testamentti- tai lahjoitusrahaston käyttö rahastosäännön mukaiseen tarkoitukseen sekä rahaston pääomiin liittyvät tulot ja menot kirjataan näin:

- Rahaston käyttö tarkoitukseensa kirjataan seurakunnan tuloslaskelmaan luonteensa mukaisille kulutileille ja tehtäväalueille. Erillistunnisteen käyttö on erittäin tarpeellinen näiden menojen seurannassa.
- Mikäli rahaston pääomista on tuloja ja menoja (esim. vuokratuloja, korkotuloja, metsänmyyntituloja, yhtiövastikemenoja jne.), nämä tulot ja menot kirjataan seurakunnan tuloslaskelmaan luonteensa mukaisille tileille ja tehtäväalueille saman erillistunnisteen kera.
- Mikäli erityiskatteiseen rahastoon liittyvät kulut ovat tuottoja suuremmat tilikauden aikana, rahaston pääomista (tilit 2200-2239) puretaan nettokuluja vastaava määrä tuloslaskelmaan kulujen oikaisuksi tulotilille 3650, *Nettokulujen siirto erityiskatteisten rahastojen vähennykseksi*. Mikäli rahastoon liittyvät tuotot ovat kuluja suuremmat tilikauden aikana, nettotuottoja vastaava määrä siirretään tuloslaskelmasta tiliä 4940 (*Nettotuottojen siirto erityiskatteisten rahastojen lisäykseksi*) käyttäen ja vastakirjauksena on *Toimeksiantojen pääomien* lisäys (tilit 2200-2239). Tilinpäätöksen tuloslaskelmassa erityiskatteiseen rahastoon liittyvien tuottojen ja kulujen erotus on aina nolla euroa.

- Toimeksiantojen varojen ja seurakunnan rahatilin suhde tarkistetaan. Mikäli erityskatteeseen rahastoon liittyvät rahavarat ovat tiliryhmässä 1900-1999, vain Toimeksiantojen pääomatili kertoo, kuinka paljon testamentista tai lahjoituksesta on jäljellä vastuita määriteltä käyttötarkoitusta varten.

Seurakunnalla on mahdollisuus hoitaa erityskatteeseen rahastoon liittyvä kirjanpito myös omana taseyksikkönä eli erilliskirjanpidon puitteissa. Silloin rahastoon liittyvät tuotot ja kulut merkitään rahaston omaan tuloslaskelmaan ja sen varat, velat ja vastuut rahaston omaan taseeseen. Omana taseyksikkönä eli erilliskirjanpidon puitteissa hoidetulla rahastolla on oma pääkirja ja päiväkirja. Kirkkohallitus on antanut ohjeet omana taseyksikkönä hoidetun rahaston kirjanpidosta mm. yleiskirjeen 30/2005 liitteessä. Omana taseyksikkönä hoidetun rahaston tilinpäätöksestä, tilintarkastuksesta ja vastuuvapauden myöntämisestä on voimassa kaikki ne ohjeet, jotka on esitelty seurakunnan ja seurakuntayhtymän tilinpäätöksen laadintaohjeessa. Tyypillinen omana taseyksikkönä eli erilliskirjanpidon puitteissa hoidettu rahasto seurakunnissa on hautainhoitorahasto. Testamentti- tai lahjoitusrahastojen kirjanpitoa ei suositella pidettäväksi erilliskirjanpidon puitteissa, koska se aiheuttaa tarpeetonta lisätyötä.

Mikäli seurakunta saa testamentin taikka lahjoituksen ja siinä ei ole määriteltä käyttötarkoitusta, testamentin tai lahjoituksen varat merkitään seurakunnan taseen vastaavaa -puolelle luonteensa mukaisille tileille ja tuloslaskelmaan satunnaisiksi tuotoiksi. Esimerkiksi metsäpalstan arvo kirjataan tiliryhmään *Maa- ja vesialueet* (1030-1044) ja raha tiliryhmään *Pankkitilit* (1900-1999). Mikäli em. testamentti tai lahjoitus on pienenkö, satunnaisten tuottojen sijaan vastakirjaus tehdään tuloslaskelman tilille *Muut toimintatuotot*.

Lähetystyön, yhteisvastuukeräyksen yms. vapaaehtoistyön tulojen ja menojen kirjaaminen

Seurakunnan edun mukaista on vahvistaa ja tukea vapaaehtoistyötä. Esimerkiksi toiminta kirkon lähetysjärjestöjen hyväksi on yleensä luokiteltu seurakunnan omaksi työksi.

Seurakunnissa tulee määritellä, onko jokin toiminta seurakunnan toimintaa vai eikö ole. Mikäli vapaaehtoistyötä tekevän ryhmän toiminta kuuluu seurakunnan toiminnan piiriin, ryhmän toiminta- ja taloussuunnitelma ovat mukana seurakunnan talousarviossa. Ryhmän toiminnasta aiheutuvat tulot, menot, varat ja vastuut ovat seurakunnan kirjanpidossa. Ryhmän toiminta ja talous ovat mukana seurakunnan tilinpäätöksessä ja toimintakertomuksessa. Ryhmän toiminta ja jäsenet kuuluvat esimerkiksi seurakunnan tilintarkastuksen ja vakuutusten piiriin.

Lähetystyön, yhteisvastuukeräyksen yms. toiminnan hyväksi tehdyn työn tulot ja menot kirjataan seurakunnan kirjanpitoon seuraavasti:

- Tulot kirjataan seurakunnan tuloslaskelmaan luonteensa mukaisille tuottotileille sekä tehtäväalueille ja erillistunnisteille.
- Menot kirjataan seurakunnan tuloslaskelmaan luonteensa mukaisille kulutileille sekä tehtäväalueille ja erillistunnisteille.
- Kertyneet rahat lähetetään keräystoiminnan kohteille. Jokaisessa seurakunnassa tehdään hallinnollinen päätös siitä, lähettääkö seurakunta kaikki kertyneet tulot bruttona keräystoiminnan hyväksi vai vähentääkö seurakunta osan tai kaikki keräyksestä ai-

heutuneet kulut tuotoista. Lähetetyt rahat lähetystyön, yhteisvastuukeräyksen yms. hyväksi kirjataan tuloslaskelmaan annetuiksi avustuksiksi ja luonteensa mukaisille tehtävälueille ja erillistunnisteille.

- Vapaaehtoistyötä tekeville ryhmille varataan kirjanpitoon omat tunnisteet, joiden avulla kerätään ryhmän toiminnasta aiheutuvat tulot ja menot omiksi asiakokonaisuuksiksi. Jokaisessa tulo- ja menotositteessa on oltava ryhmän oma tunnistenumero. Näin kirjanpidosta on saatavissa koska hyvänsä reaaliaikaisia raportteja ryhmien toimintaan liittyvistä tuloista ja menoista. Tilitysten teko, valvonta ja tilintarkastus myös helpottuvat, kun tiedot ovat olemassa määrämuodossa.

Mikäli esimerkiksi kirpputoritoiminta lähetystyön hyväksi haluaa toimia itsenäisenä yhdistyksenä, seurakunnan vastaanottamat rahat yhdistykseltä kirjataan seurakunnan tuloslaskelmaan avustustuotoiksi (esim. tili 3695, *Saadut avustukset ulkopuolisilta ryhmiltä*). Mikäli seurakunnan vastaanottama raha on tarkoitettu esimerkiksi lähetysjärjestön hyväksi, rahalähetys järjestölle kirjataan seurakunnan tuloslaskelmaan annetuksi avustukseksi (tili 4800, tehtäväalue *Lähetystyö*).

Esimerkiksi kylätoimikunta saattaa kerätä varoja seurakunnallisen toiminnan hyväksi. Mikäli kyläpiiri, kuoro tai jokin muu toimintaryhmä ei halua olla osa seurakunnan toimintaa, niin silloin tämä ryhmä hoitaa talousasiansa omalla vastuullaan ja ryhmällä ei ole oikeutta käyttää seurakunnan nimellä ja Y-tunnuksella olevaa pankkitiliä. Ryhmän toiminta ja talous eivät ole mukana seurakunnan talousarviossa, tilinpäätöksessä eikä toimintakertomuksessa, eikä ryhmän toiminta ja talous ole myöskään esim. seurakunnan tilintarkastuksen ja vakuutusten piirissä. Tällaiset ryhmät, jotka haluavat olla seurakunnan toiminnan ulkopuolella, vastaavat itse esimerkiksi mahdollisista väärinkäytöksistä. Tämän ohjeen tarkoitus ei ole estää aktiivista vapaaehtoistoimintaa, vaan vahvistaa sitä tekemällä selväksi kunkin toimijan varat ja vastuut.

Tarkemmat ohjeet tässä yleiskirjeessä käsitellyistä asioista löytyy Taloushallinnon perusohjeet -kansion

- tuloslaskelmaohjeen kohdasta 2.6., *Kolehdit, keräykset ja lahjoitusvarat* sekä kohdassa 16, *Erilliskirjanpitoa hoidetut rahastot*,
- taseohjeen kohdasta 2, *Toimeksiantojen varat* ja 7, *Toimeksiantojen pääomat*,
- tililuettelomallin tilit 1400-1459, 2200-2299, 3650 ja 4940,
- tilinpäätösohjeesta kokonaisuudessaan ja erityisesti sen kohdat
  - 1.5., *Hautainhoitorahaston ja muiden omina taseyksikköinä hoidettujen rahastojen yhdistäminen seurakunnan tilinpäätökseen*,
  - 2.3.9., *Taseyksikkönä käsiteltävän rahaston tilinpäätöslaskelmat* sekä
  - 3.1.1. ja 3.1.2., *Vastaavien ja vastattavien tase-erittelyt*.

Liitteet:

1. Esimerkkejä kolehtien ja erilaisten keräysten kirjauksista
2. Esimerkkejä erityiskatteisiin rahastoihin liittyvistä kirjauksista (seurakunnan oman kirjanpidon yhteydessä)
3. Esimerkki testamentti- ja lahjoitusrahastojen pääomien täsmäytyksestä tilinpäätöksen yhteydessä
4. Esimerkki rahastosäännöstä
5. Esimerkki omana taseyksikkönä eli erilliskirjanpidon puitteissa hoidettujen rahastojen tilinpäätöstietojen yhdistämisestä seurakunnan tuloslaskelmaan ja taseeseen